

Tabuľa č. 7 DUBNICA – ÚTOČIŠTNÉ HRADISKO

Národná kultúrna pamiatka.

Dubnica bola osídlená už v praveku, v osadách na polohách Pod Grúňom, Na kopaničkách, popri potoku Dubnička, ako aj v neďalekých Bojniciach. V eneolite – mladšej dobe kamennej (2000-1900 p.n.l.) sa v polohe Dolné Lány rozkladala pastiersko – roľnícka osada s polozemnicami a zemnicami, s obyvateľmi nesúcimi bošácky typ kultúry. Do eneolitu a staršej doby bronzovej (1900 – 1500 p.n.l.) radíme znalosť ťažby a spracovania medi. Kamenné nástroje nahradili medené a bronzové. Kov sa stal obľúbeným trvácnejším a vzácnejším materiálom využívaným k výrobe predmetov dennej potreby, kovových zbraní ale aj k výrobe šperkov a kultových predmetov. Slúžil ako obchodný artikel a často ho vymieňali za zlato, jantár, soľ, kožušiny, obilie a mäso. **Ľud lužickej kultúry prichádza na hornú Nítru v období mladšej a neskorej doby bronzovej – 1200-700 rokov p.n.l.** a zostáva tu aj počas staršej doby železnej – halštatu (700- 400rokov p.n.l.). **Na ťažko dostupných polohách budoval opevnené hradiská** s cieľom chrániť obyvateľstvo pred nepriateľskými nájazdmi. **Tieto hradiská sa nazývajú útočištné**, lebo sa v nich obyvateľstvo ukrývalo len v čase nebezpečenstva. Takže to neboli trvalo osídlené priestory.

V Dubnici bolo takéto útočištné hradisko vybudované na polohe Hradište, severozápadne od obce. Kopec je zalesnený dubovo – hrabovým porastom. Zo severnej strany Hradište obteká potok Dubnička. Vrcholová plošina rozmerov 34 x 5 m je chránená mohutným valom. Maximálny priemer vonkajšieho opevnenia je cca 70 x 40m (72 x 39m). (Obr.1).Vzhľadom na rozmery patrilo medzi menšie hradiská. Valové opevnenie má elipsovité pôdorysný tvar, ktorý severným smerom stúpa. Archeologický výskum tu realizovala PhDr. Marta Remiášová v roku 1981. Počas výskumu bola zistená konštrukcia valového opevnenia, menšie množstvo keramiky a bronzových nálezov, čo dosvedčuje iba to, že hradisko bolo obývané skutočne len v časoch nepokojov. Z bronzu boli nájdené ihlice na spínanie odevov, z keramiky črepy z črpákov, zásobníc, hrncov, džbánov, amfor. Našiel sa tu aj hlinený praslen, úštepy kremeňa, ktorý sa používal ako kresadlo. Nálezy potvrdzujú existenciu hradiska aj v staršej dobe železnej (halštatskej). Obrázok č.2 ukazuje príklad stavania valového opevnenia hradísk, typ pretrvávajúci aj v stredoveku. Hradisko ako archeologická lokalita bolo vyhlásené Ministerstvom kultúry SR za kultúrnu pamiatku 30.12.1967., zapísanej v Ústrednom zozname pamiatkového fondu pod číslom: **č. ÚZPF: 2158/1**

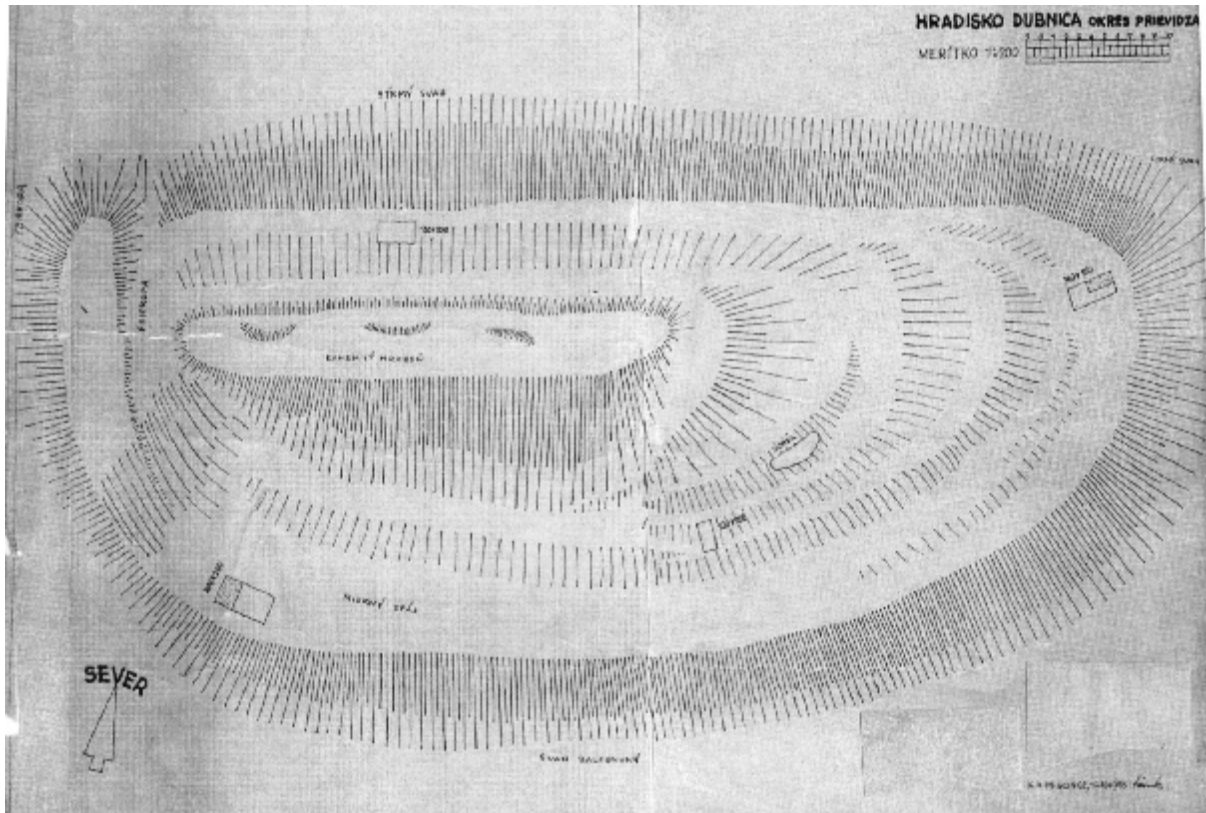
V susedstve takýchto hradísk a osád nachádzame rozsiahle pohrebiská – **tzv. popolnicové polia**. Vtedajší obyvatelia pochovali mŕtvych výlučne žiarovo, prevažne v popolniciach – urnách, na dne ktorých je často otvor pre dušu. Popolnice prikrývali kameňom či miskou. Ukladali do nich malé nádoby, šperky, zbrane, nástroje dennej potreby. Popolnice vložili do jám s kamenným obložením. Na okolí sa našli popolnicové polia v Diviakoch nad Nitricou, v Dlžine, Novákoch, Handlovej, v Lehote pod Vtáčnikom, v Opatovciach nad Nitrou, Vyšehrad a inde.

Halštatské hradiská v neskoršom období, v mladšej dobe železnej – v laténe (400 p.n.l. - 0), využívali obyvatelia na stavbu opevnených sídlisk. K významným výšinným hradiskám tohto typu na okolí patria: Hradiská v Hradci, na Vyšehrade, v Kamenci pod Vtáčnikom, či sídliská v Malých Kršteňanoch a v Bojniciach pod cintorínom, na námestí pod hradom a na hradnej travertínovej kope.

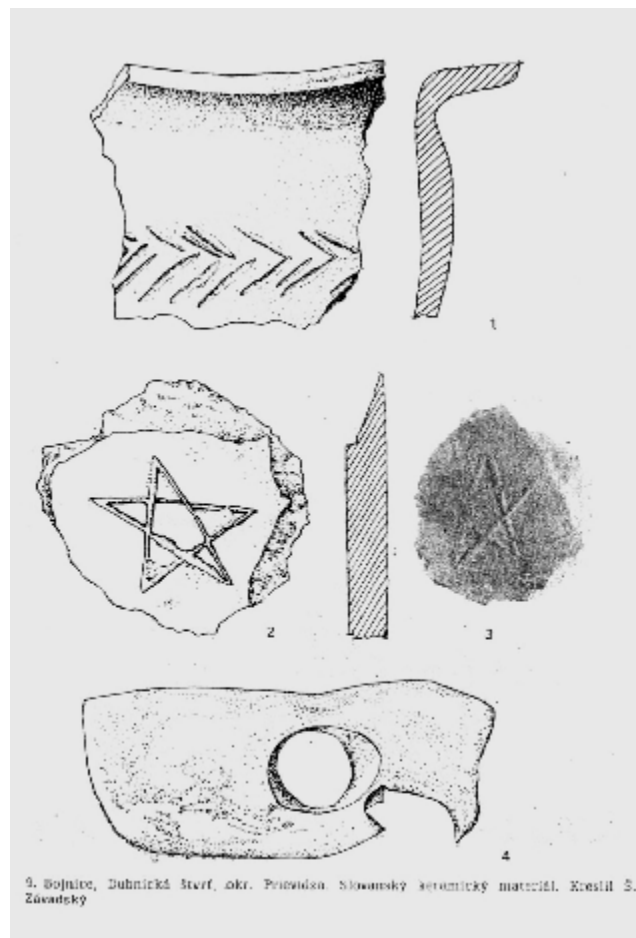
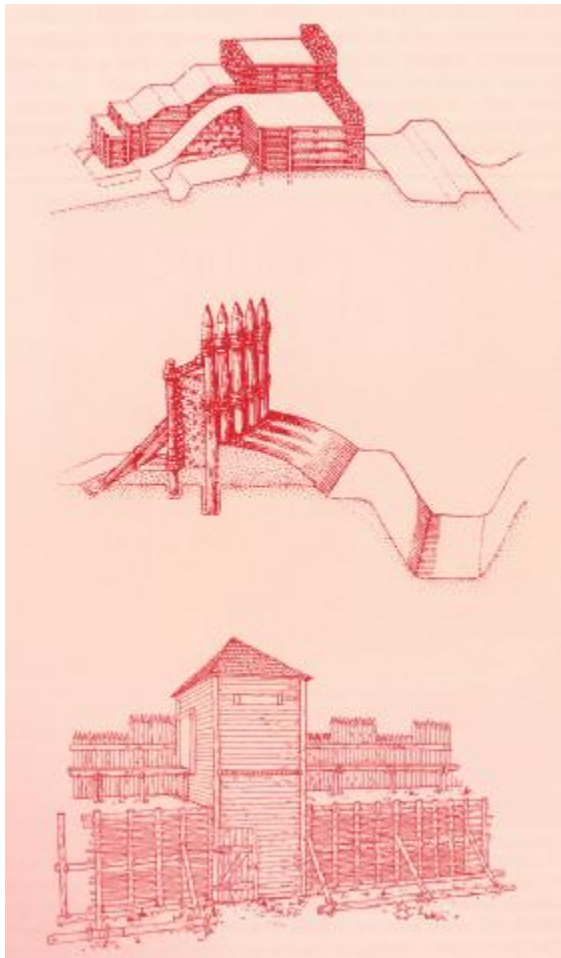
Dubnica a jej výhodná poloha upútala pozornosť aj v čase osídľovania územia hornej Nitry slovanskými kmeňmi v 5 – 6 storočí n. l.. Osídlené boli tieto časti: Dolné lány, Zadné lány, Predné lány, Lipiny, Vrábecké a Ploštiny a v časti Dubnica poloha Tále. (nálezy keramiky, obr. 3, 4)

Boli tu objavené jednopriestorové zemnice a polozemnice. Dôkazy železiarskych a kováčskych dielní z 9-10. storočia (železná troska, hlinená dýza a polovička téglíka v polohe Lipiny) hovoria o remeselnej výrobe, ktorú zvyrazňujú **nálezy dechtárskych pecí** v polohách vedľa sídlisk. Výrobná osada a dechtárne, ktoré vznikli a pracovali prevažne vo veľkomoravskom období, mohli pretrvať až do 10. storočia a naznačujú blízkosť väčšieho hradiska. Štyri dechtárske jamy sa našli v polohe Zadné lány, dve jamy v polohe Vrábecké na svahu potoka Járok. Jamy pozostávali z komôr lievikovitého tvaru v zemi s priemerom 110-140 cm, ktorých dno bolo rozdelené dreveným roštom na dve časti. Horná časť bola naplnená drevom a po zapálení zahádzaná a uzavretá hlinou. V dolnej časti jamy sa nachádzala nádoba na zachytávanie vytekajúceho dechtu, vznikajúceho pri suchej destilácii, spolu s dreveným uhlím a ostatnými splodinami. Ďalších 26 dechtárskych jám sa našlo v neďalekej obci Koši v rokoch 1965 a 1982-83. Výroba dechtu v tomto rozsahu uspokojovala nie len miestnu spotrebu, ale decht bol určený aj na obchod. Decht sa využíval v debnárstve, kolárstve, garbiarstve, povrazníctve, na vojenské účely a i v ovocinárstve. Drevené uhlie ako vedľajší produkt sa využívalo v kováčskych dielnach, objavených v Bojniciach a Brezanoch. Tradícia veľkomoravského dechtárstva pretrvávala ešte v 50. rokoch 20. storočia, kedy si niektorí obyvatelia živo spomínali na dechtárske pece na susedných kopcoch dubnického chotára.

Archeologické nálezy prinášajú poznatky aj o výrobe keramiky. **Hrnčiarstvo** je viazané na vhodné suroviny. Pri Dubnici sa nachádza veľmi kvalitná biela hlina a aj ložiská farebných hliniek. Slovanská keramika z Dubnice hovorí o vlastnej výrobní dielni dokumentovanej osobitnými značkami na dne nádob. Na bojnických výrobkoch sú krúžky, na dubnických sú to päťramenné hviezdy (obr. 5). Tento symbol je veľmi vzácny a objavuje sa na nádobách z oblasti severovýchodných Čiech. Keramika z 9. storočia s týmito značkami bola zistená pri archeologickom výskume slovanskej osady na polohe Tále.

Obr. 1

9. Bojnice, Dubnická stv. okr. Prievidza Slovenský archeologický materiál. Kresil Š. Zúvatský

OBR. 2

OBR. 3

(text navyše) **Dubnica a jej výhodná poloha upútala pozornosť v čase osídľovania územia hornej Nitry slovanskými kmeňmi v 5 – 6 storočí n. l.**, ktoré sa usadzujú na oboch brehoch rieky Nitry. Bohaté osídlenie je práve v oblasti prievidsko – bojnickej, nevynímajúc Dubnicu s jej podhorskými terénmi. Veľký význam pri osídľovaní mala **obchodná cesta** vedúca údolím rieky Nitry, medzi Bojnicami a Prievidzou. Pokračovala severne a pri obci Nedožery –Brezany prechádzala pohorie Žiar a druhá vetva viedla smerom do Turca z Nitrianskeho Pravna popod Vyšehrad, pokračovala na Slovenské Pravno a ďalej smerom na Krakov. Osady k trvalému osídleniu sa nachádzali v nižších polohách okolo Hradiska. **Osídlené boli tieto časti: Dolné lány, Zadné lány, Predné lány, Lipiny, Vrábecké a Ploštiny a v časti Dubnica na polohe Tále. Boli tu objavené jednopriestorové zemnice a polozemnice** (obr. 2), v ktorých sa našli zvyšky keramiky, žarnov na obilie, zlomky opracovaného dreva, železné nožičky, strelky. V polohe Lipiny a tiež medzi potokmi Dubnička a Kanianka sú sídliskové objekty zaujímavé tým, že sa v nich našla železná troska, hlinená dýza a polovička téglika. **Dôkazy železiarskych a kováčskych dielní z 9-10. storočia** hovoria o remeselnej výrobe, ktorú zvyrazňujú **nálezy dechtárskych pecí** v polohách vedľa sídlisk. Výrobná osada a dechtárne, ktoré vznikli a pracovali prevažne vo veľkomoravskom období, mohli pretrvať až do 10. storočia. Naznačujú blízkosť väčšieho hradiska. Objekty na výrobu dechtu objavené v roku 1961 dokladajú špecializovanú remeselnú výrobu. Štyri dechtárske jamy sa našli v polohe Zadné lány, dve jamy v polohe Vrábecké na svahu potoka Járok. Jamy pozostávali z komôr lievikovitého tvaru v zemi s priemerom 110-140 cm, ktorých dno bolo rozdelené dreveným roštom na dve časti. Horná časť bola naplnená drevom apo zapálení zahádzaná a uzavretá hlinou. V dolnej časti jamy sa nachádzala nádoba na zachytávanie vytekajúceho dechtu, vznikajúceho pri suchej destilácii, spolu s dreveným uhlím a ostatnými splodinami. Ďalších 26 dechtárskych jám sa našlo v neďalekej obci Koši v rokoch 1965 a 1982-83. **Výroba dechtu** v tomto rozsahu uspokojoval nie len miestnu spotrebu, ale bol určený aj na obchod. Decht sa využíval v debnárstve, kolárstve, garbiarstve,

OBR. 5

OBR. 4

povrazníctve, na vojenské účely a i v ovocinárstve. Drevené uhlie ako vedľajší produkt sa využívalo v kováčskych dielňach, objavených v Bojniciach a Brezanych. Tradícia veľkomoravského dechtárstva pretrvávala ešte v 50. rokoch 20. storočia, kedy si niektorí obyvatelia živo spomínali na dechtárske pece na susedných kopcoch dubnického chotára.

Archeologické nálezy prinášajú poznatky aj o **výrobe keramiky. Hrnčiarstvo** je viazané na vhodné suroviny. Na hornej Nitre ich tvoria svahové hliny sprašového charakteru. Tieto rozsiahle pokryvy sa tiahnu od Nitrianskeho Pravna smerom na juh. **Výraznejšie vystupujú pri Dubnici, kde sa nachádza veľmi kvalitná biela hlina a aj ložiská farebných hliniek. Slovanská keramika z Dubnice hovorí o vlastnej výrobní dielni** dokumentovanej osobitnými značkami na nádobách. Okrem charakteristickej vlnovky a horizontálnych línií slovanských nádob točených už na kruhu, hrnčiari si značili svoje výrobky na dne nádob.(obr. 3 a 4) HN11, str.21)

Na bojnických výrobkoch sú krúžky, **na dubnických sú to päťramenné hviezdy.** Tento symbol je veľmi vzácny a objavuje sa na nádobách z oblasti severovýchodných Čiech. Archeologický výskum slovanskej osady na polohe Tále priniesol zaujímavé poznatky o hrnčiarskom remesle v 9. storočí v čase veľkej Moravy. Táto slovanská osada patrí do súboru osád na polohách Predné lány, Zadné lány, Vrábecké, Lipiny, Ploštiny a ďalšie..(obr. 5?-mapa s vyznačením polôh)

Ing. arch. Lívia Blahová, 27.12.2006